

УДК 78.27

DOI 10.32782/2224-0926-2024-1-48-12

Соланський Степан Степанович
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
спеціального фортепіано і загального та спеціалізованого фортепіано,
Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка
<https://orcid.org/0000-0001-9533-1344>

ЛІСТІВСЬКИЙ УНІВЕРСАЛІЗМ КРІЗЬ ПРИЗМУ РЕЦЕПЦІЇ ТВОРЧОСТІ ЙОГАННА СЕБАСТЬЯНА БАХА

У статті аналізується рецепція творчої спадщини німецького композитора і органіста Йоганна Себастьяна Баха у життєтворчості угорського композитора і піаніста Ференца Ліста крізь призму універсальності його мистецької діяльності. У розвідці орієнтовано на комплексний методологічний підхід, що сублімує аналітичний, музикознавчий, теоретичний, системний, узагальнюючий, індуктивно-дедуктивний, біографічний, історичний, герменевтичний та компаративний методи. Вказуються основні орієнтири мистецького доробку Й.С. Баха, які інспірували універсальну артистичну діяльність угорського майстра впродовж усього його творчого шляху. Показово, що німецький кантор великою мірою вплинув на формування творчої індивідуальності Ф. Ліста та на становлення і розвиток його різних мистецьких амплуа. Твори Й.С. Баха, які угорський мистець систематично виконував протягом усього життя й слугували вагомими підґрунтям для вироблення індивідуального інтерпретаційного дискурсу, інспірували його до створення значної кількості композицій на оригінальні бахівські теми, на монограму В – А – С – Н та ін. Вагоме місце в доробку Ф. Ліста посіло транскрибування та редагування музики Й.С. Баха. Угорський мистець високо цінував його клавірні твори: інвенції, «Добре темперований клавір», сюїти тощо були обов'язковим компонентом навчального репертуару у його класі як педагога. Констатується постійна присутність бахівської спадщини в колі особистих та професійних інтересів Ф. Ліста – як виконавця, педагога, композитора, транскриптора та редактора. Рецепція творчості Й.С. Баха у різних царинах універсальної діяльності Ф. Ліста характеризувалась перманентністю та кореспондуванням основних духовних засад у вимірі екзистенції універсального творчого буття німецького та угорського майстрів. Й.С. Бах став для Ф. Ліста своєрідним інспіратором, мистцем світового масштабу, який справив надзвичайно вагомий вплив на становлення особистісного, духовного та мистецького кредо угорського мистця, діяльність якого служить чудовим взірцем реалізації креативного потенціалу постаті універсального творчого обдарування.

Ключові слова: життєтворчість, універсальність творчої діяльності, рецепція, виконавський репертуар, транскрипція, інтерпретаційний дискурс, композиторська творчість, фортепіанне виконавство, педагогіка, жанрово-стильові особливості.

Solansky Stepan. Ferenc Liszt's universalism through the prism of reception of Johann Sebastian Bach's creativity

The article considers the reception of the creative heritage of the German composer and organist Johann Sebastian Bach in the creative life of the Hungarian composer and pianist Ferenc Liszt through the prism of the universalism of his artistic activity. The research is focused on a complex methodological approach that sublimates analytical, musicological, theoretical, systemic, generalizing, inductive-deductive, biographical, historical, hermeneutic and comparative methods. The main orientations of J.S. Bach's artistic heritage were studied which inspired the universal artistic activity of the Hungarian master throughout his creative career. It is underlined

that the German kantor greatly influenced the formation of F. Liszt's creative individuality and the formation and development of his various artistic roles. The works of J.S. Bach, which the Hungarian artist systematically performed throughout his life and served as a strong basis for the development of an individual interpretive discourse, inspired him to create a significant number of compositions on original Bach themes, on the monogram B – A – C – H etc. An important place in F. Liszt's work occupied the transcription and editing of J.S. Bach's music. The Hungarian artist highly valued his piano works: inventions, "The Well-Tempered Clavier", suites etc. They were a mandatory component of the teaching repertoire in his classroom as a teacher. It is ascertained the constant presence of Bach's heritage in the circle of personal and professional interests of F. Liszt – as a performer, teacher, composer, transcriber and editor. Reception of J.S. Bach's works in various areas of F. Liszt's universal activity was characterized by permanence and correspondence of the main spiritual principles in the dimension of the existence of the universal creative being of the German and Hungarian masters. J.S. Bach has become for F. Liszt a kind of inspirer, an artist of world scale, who had an extremely significant influence on the formation of the personal, spiritual and artistic creed of the Hungarian artist, whose activity serves as an excellent example of the realization of the creative potential of a figure of universal creative gifting.

Key words: *life creativity, universalism of creative activity, reception, performance repertoire, transcription, interpretive discourse, composer's creativity, piano performance, pedagogy, genre and style features.*

Вступ. Вивчення багатовекторної спадщини Ференца Ліста (*Ferencz Liszt*) (1811–1886) – угорського композитора, піаніста-віртуоза, педагога, диригента, організатора музичного життя, менеджера, фундатора музичних освітніх інституцій, мецената, літератора та музично-громадського діяча, – відбувається у розмаїтих дослідницьких площинах представниками багатьох наукових шкіл й відкриває нові обрії для подальшого осмислення різних граней творчої діяльності мистця.

Однією із незаповнених лакун актуального музикознавчого дискурсу досі залишалися студії «лістівського універсалізму», відсутність спеціального вивчення універсальної діяльності угорського мистця, який вражав синтезом багатьох мистецьких амплуа, крізь призму рецепції творчості німецького композитора, органіста та педагога Йоганна Себастьяна Баха (*Johann Sebastian Bach*) (1685–1750). В означеному випадку, поняття «універсалізму» трактується, як комплекс різних площин прояву багатогранної мистецької індивідуальності, екстрапольоване на життєтворчість видатного німецького майстра.

Крім того, у ракурсі пропонованої розвідки видається слушним не лише вивчення кореспондування естетико-стильових засад епох бароко та романтизму, до яких належали означені мистці, а й розгляд їхньої творчості у позачасовій художній площині, позбавленій хронотопічних ознак, як майстрів універсального духовного та мистецького виміру.

Аналіз попередніх досліджень. Феномен лістівського універсалізму, який, без перебільшення, можна порівняти з різносторонністю титанів Ренесансу, неодноразово потрапляв до фокусу зацікавлень дослідників: Алана Волкера¹ (*Alan Walker*), угорців Томаша Надора² (*Nádor Tamás*), Ондраша Перне³ (*Pernye András*), Йожефа Шага⁴ (*Ságh*

¹ Walker A. Liszt Ferenc utolsó napjai. Budapest, 2007; Liszt – reflexiók. L'Harmattan. 2015. 346 ol.

² Nádor T. Ha Liszt naplót irt volna... Budapest: Korvina kiadó, 1988. 349 ol.

³ Pernye A. A publikum. Budapest: Zeneműkiadó, 1970. 390 ol.

⁴ Ságh J. Magyar zenészeti lexicon: Encyklopediai kézikönyv. Budapest, 1879. 312 ol.

József), Бенце Сабольчі⁵ (*Szabolcsi Bence*), Яноша Гаммершлага⁶ (*Hammerslag János*), Клари Гамбургер⁷ (*Hamburger Klára*), Марії Екхардт⁸ (*Eckhardt Mária*), Йожефа Оварі⁹ (*Óvári József*), Ержибет Тушо¹⁰ (*Tusa Erzsébet*), О. Тонхаізер-Восводіної¹¹, також українських науковців Г. Ганзбурга, Н. Савицької, А. Кот¹² та ін. Найчастіше, розгляд лістівського універсалізму відбувався у ракурсі студій взаємозв'язку та взаємовпливу різних ділянок творчості мистця. Натомість, у пропонованій розвідці це поняття розглядається на прикладі екстраполяції засад творчості угорського мистця на музичну спадщину німецького кантора, інспіруючий вплив якого простежувався впродовж усього життя Ф. Ліста, з різною мірою фокусування на ньому творчої інтенції угорського мистця-універсаліста як виконавця-віртуоза, композитора, транскриптора, педагога та редактора.

Мета статті – дослідити рецепцію творчої постаті Й.С. Баха у життєтворчості Ф. Ліста крізь призму універсалізму прояву його мистецького обдарування.

Матеріали та методи пропонованої статті включають аналітичний, музикознавчий, теоретичний, системно-узагальнюючий, біографічний, історичний, герменевтичний, індуктивно-дедуктивний та компаративний методологічні підходи.

Результати. Творча діяльність Ф. Ліста характеризується численними інноваціями. Як виконавець-піаніст, мистець повернув на сцену твори композиторів, чия спадщина з різних причин не виконувалась на концертній естраді.

Ф. Лісту належала важлива роль у відродженні бахівської клавірної музики. В 1879 р., ще за життя Ф. Ліста, Й. Шаг в «Угорському музичному лексиконі» написав пророчі слова щодо подальшої долі творів німецького композитора: «Як віртуоз, Ліст не лише створив окрему фортепіанну літературу, а й повернув на сцену музику тих композиторів, імена яких відійшли у забуття, даруючи їхнім творам повне право бути тут <...> Контрапунктуючі композиції Баха <...> він виконував так, що після цього музичний світ вже не зміг з ними розлучитись»¹³.

У зв'язку з цим, зупинюся на деяких аспектах виконання барокової музики в епоху романтизму. На думку О. Перне, після 11 березня 1829 р., коли під орудою відомого німецького композитора, диригента, музично-громадського діяча Фелікса Мендельсона-Бартольді (*Felix Mendelssohn-Bartholdy*) (1809–1847) в Берліні було виконано «Пасіони за Матвеем» (*Matthäus-Passion*) Й.С. Баха після майже сторічного забуття, у виконавсько-інтерпретаційному дискурсі настав новий період – ретроспективний¹⁴.

⁵ Szabolcsi B. Liszt Ferenc estéje. Budapest: Zeneműkiadó, 1956. 122 ol.

⁶ Hammerslag J. Ha J.S. Bach naplót irt volna... Budapest: Zeneműkiadó vállalat 1958. 183 ol.

⁷ Hamburger K. Nem pusztán zenész. *Tanulmányok Liszt Ferencről. Rózsavölgyi és társa*, 2019. 356 ol.

⁸ Eckhardt M. Liszt Ferenc a Magyar zene útján. Budapest, 2004.

⁹ Óvári J. Liszt Ferenc. Budapest, 2003.

¹⁰ Tusa E. *A Pianist's meditations on Liszt's late Works*. Budapest: Akkord, 2000. 51 ol.

¹¹ Тонхаізер-Восводіна О.В. Спадкоємність традицій Ференца Ліста в угорській фортепіанній школі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. (на прикладі діяльності Дебреценських піаністів): дис. канд. мист: 17.00.03 Музичне мистецтво / Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка. Львів, 2015. 236 с. URL: <https://lnma.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/diss-vojevodina.pdf> (дата звернення: 15.02.2024)

¹² Кот А. Особистісні й креативні виміри зрілого періоду життєтворчості Ференца Ліста. *Українська музика: Щоквартальник*. Львів, 2012. Число 1 (3). С. 150–156.

¹³ Ság J. *Magyar zenészeti lexicon: Encyklopédiai kézikönyv*. Budapest, 1879. 312 ol.

¹⁴ Pernye A. A publikum. Budapest: Zeneműkiadó, 1970. 390 ol.

Репертуар почав суттєво розширюватись в історичному аспекті, що спричинило захоплення старовинною музикою.

Як відомо, кожна епоха тлумачить мистецький твір, створений раніше, індивідуально, залежно від домінант у естетико-стильовому та виконавському аспектах. У добу романтизму поширеною тенденцією стало пристосування музики епохи бароко до естетичних норм романтичного мистецтва, хоч така адаптація могла приводити до надмірної чуттєвості.

Початок відродження барокової музики в добу романтизму супроводжувався появою незнаних раніше труднощів, пов'язаних із необхідністю реконструкції музичних творів минулого, позаяк в той час виконувалась майже виключно «сучасна» (тобто щойно-написана) музика. Старовинна музика, з позиції критеріїв романтичного виконавства, зазнала змін, адже звернення до творів минулого раніше не практикувалось в такому обсязі.

Якщо охарактеризувати романтичний стиль виконання барокової музики, то, в першу чергу, потрібно звернути увагу на намагання інтерпретаторів втілити найтонші емоційно-образні нюанси, що часто зумовлювало домінування хвилеподібної динаміки, перманентні зміни тембрального забарвлення, доволі примхливі агогічні зрушення. Цьому, значною мірою, сприяла зміна інструментарію, особливо при виконанні клавірних творів, адже на зміну клавикорду та клавесину прийшло фортепіано, з цілком іншими можливостями.

Показово, що виконання музики Й.С. Баха відбувалось не на основі ґрунтовних досліджень втрачених виконавських традицій, а шляхом «перенесення» його композиторського доробку в іншу епоху. Проти такого виконання старовинної музики, яке у подібному «осучасненому» вигляді виявлялось більш зрозумілим тогочасній публіці, виступали деякі музиканти. Так, бельгійський композитор, педагог і критик Франсуа-Жозеф Феті (*François-Joseph Fétis*) (1784–1871) почав один із перших застосовувати на своїх публічних виступах старовинні інструменти. Крім того, мистець володів однією з найбільших колекцій старовинних інструментів та мав одну з найбільших у світі приватних музичних бібліотек. У 1832 р. в Парижі та у 1837 р. в Брюсселі він організував цикл історичних концертів, які супроводжував проведенням лекцій. Саме на лекціях Ф.-Ж. Феті з філософії музики в Парижі в означеному році був присутній Ф. Ліст.

Що стосується виконання композицій Й.С. Баха, то слід підкреслити, що з дидактичним спрямуванням їх використовували провідні фортепіанні педагоги того часу. Наприклад, австрійський піаніст, педагог та композитор чеського походження Карл Черні (*Carl Czerny*) (1791–1857). Заслуга Ф. Ліста полягала в тому, що саме він трансформував їх з педагогічного модусу до рангу концертних творів.

Лістівський виконавсько-інтерпретаційний дискурс бахівської клавірної музики відзначався, в першу чергу, тяжінням до оркестрового та органного звучання фортепіано. Угорський піаніст часто використовував *tempo rubato* (щоправда, у фугах він відсутній), під час гри в межах одного твору змінював темп. Крім того, твори у повільному темпі Ф. Ліст трактував в органній манері, відповідно «регіструючи» фортепіано, виділяючи пласти складної поліфонічної тканини. Загалом, його інтерпретація творів Й.С. Баха вирізнялась афективною, експресивною манерою, великою увагою до колористичного компоненту.

Володіючи оркестровим відчуттям фортепіано, Ф. Ліст сміливо експериментував з інструментом. Зокрема, у паризької фірми «Олександр і син» він замовив унікальний

музичний інструмент під назвою «піаномелодіум»¹⁵ – це був симбіоз фортепіано та органу, з трьома клавіатурами, шістнадцятьма регістрами і трубами, які імітували звучання духових. В 1874 р. Ф. Ліст написав Першу легенду «Святий Франциск Асизький. Проповідь птахам» (*Saint François d'Assise: La prédication aux oiseaux*), призначений для двоклавіатурної комбінації фортепіано та клавесину.

Слід підкреслити, що Ф. Ліст знав напам'ять всі прелюдії та фуги Й.С. Баха, а «Добре темперований клавір» (*Das wohltemperierte Klavier*), поряд з сонатами Л. ван Бетховена, був його «настільною книгою»¹⁶. Особливо високо угорський мистець цінував фуги німецького композитора, які порівнював із «готикою в архітектурі»¹⁷.

Як педагог, Ф. Ліст виховав плеяду блискучих піаністів, багато з яких стали визначними педагогами. Серед найвідоміших учнів угорського мистця – Август Гьолеріх (*August Göllerich*) (1859–1923), Карл Лахмунд (*Carl Lachmund*) (1853–1928), Ліна Раман (*Lina Ramann*) (1833–1912), Еміль фон Зауер (*Emil von Sauer*) (1862–1942), Фредеріх Ламон (*Frederich Lamond*) (1868–1948), уродженець Львова Моріц Розенталь (*Moriz Rosenthal*) (1862–1946), Олександр Зілоті (*Alexander Siloti*) (1863–1945), Артур Фрідгайм (*Arthur Friedheim*) (1859–1932), Вільям Мезон (*William Mason*) (1829–1908), Іштван Томан (*Thomán István*) (1862–1940) та ін. Своїм вихованцям Ф. Ліст рекомендував обов'язково грати сюїти, прелюдії та фуги Й.С. Баха, з метою опанування «найвищої школи багатоголосного співу, багатоголосної оркестрової гри на фортепіано»¹⁸. Ф. Ліст радив учням звертати прискіпливу увагу на поєднання поліфонічних ліній та вимагав дотримання стриманого темпу, виразного проведення у фугах усіх голосів, чіткого звуковидобування, стрункості форми та ін.

Ось як описував виконання Ф. Лістом бахівських композицій німецький композитор, диригент і письменник-публіцист Ріхард Вагнер (*Richard Wagner*) (1813–1883): «Великий Ференц Ліст задовольнив моє бажання почути Баха, <...> він загравав мені четверту прелюдію та фугу з «Добре темперованого клавіру». Я дуже добре знав, що можна очікувати від Ліста, коли він сідає за рояль, але те, що почув, я б не очікував навіть від самого Баха... Саме в цьому випадку я зміг побачити, що означає одкровення, порівняно з всіляким студіюванням!»¹⁹.

Бахівські твори Ф. Ліст виконував як сольо, так і в складі ансамблю. 21 березня 1840 р., в день народження Й.С. Баха, прозвучав його «Концерт для трьох клавирів» у виконанні Ф. Ліста, Ф. Мендельсона (організатора святкування) та А. Міллера²⁰.

Як композитора, Ф. Ліста особливо вабила містична бахівська монограма *B – A – C – H*, яка стала своєрідним «авторським знаком» мистця, який, водночас, символізує розкладений хрест: так, рух по відповідних ступенях звукоряду утворює т.зв. «фігуру хреста». У 1854 р. він написав «Прелюдію для фортепіано» (*Prelude für Piano, S. 179*) на тему *basso continuo* з II частини бахівської кантати № 12 «*Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen*». На тему цієї ж кантати, додаючи тему з «Круціфіксуса» (*Crucifixus*) Меси сі мінора (*Messe in h-moll*), Ф. Ліст в 1862 р. створив фортепіанні «Варіації для фортепіано»

¹⁵ Nádor T. Ha Liszt naplót irt volna... Budapest: Korvina kiadó, 1988. 349 ol.

¹⁶ Pernye A. A publikum. Budapest: Zeneműkiadó, 1970. 390 ol.

¹⁷ Hammerslag J. Ha J.S. Bach naplót irt volna... Budapest: Zeneműkiadó vállalat 1958. 183 ol.

¹⁸ Sággh J. Magyar zenészeti lexicon: Encyklopediai kézikönyv. Budapest, 1879. 312 ol.

¹⁹ Hammerslag J. Ha J.S. Bach naplót irt volna... Budapest: Zeneműkiadó vállalat 1958. 183 ol.

²⁰ Nádor T. Ha Liszt naplót irt volna... Budapest: Korvina kiadó, 1988. 349 ol.

(*Variationen über das Motiv von Bach: Weinen, Klagen, für Piano, S. 180*), які наступного року (в 1863 р.) переклав для органу (*Variationen über das Motiv von Bach: Weinen, Klagen, für Orgel, S. 673*).

В 1855 р., з нагоди відкриття органу у Мерсебургському соборі (*Der Merseburger Dom*), угорський композитор написав першу версію «Прелюдії та фуги на тему *B – A – C – H*» (*Präludium und Fuge über das Motiv B.A.C.H. (I), für Orgel, S. 260i*) для органу. Друга версія цього твору «*Präludium und Fuge über den Namen BACH für Orgel (2nd version), S. 260ii*» датується 1870 роком. У 1856 р. Ф. Ліст написав «Прелюдію і фугу на мотив *B – A – C – H*» (*Präludium und Fuge über das Motiv B.A.C.H., S. 529/1*) для фортепіано, у 1870 р. – «Фантазію і фугу на тему *B – A – C – H*» (*Fantasie & Fuge über das Thema B-A-C-H, S. 529/2*), яка стала фортепіанним варіантом органної версії, датованої 1855 роком.

Варто наголосити на одній цікавій особливості композицій Ф. Ліста, пов'язаних із творчістю Й.С. Бахом, а саме: вони практично завжди існують у двох редакціях – для органу та для фортепіано. Подекуди первинною була органна версія, в інших випадках – фортепіанна. Як правило, угорський мистець писав їх у той самий рік, а іноді дві версії могло відділяти півтора десятиліття. У контексті розвідки слід зауважити, що Ф. Ліст блискуче володів грою на органі. До того ж, орган був перший інструментом, на якому він опановував виконавську майстерність. Відповідно, органні композиції у його творчій спадщині займають важливе місце, причому, більшість з них мистець створив у пізньому періоді життєтворчості.

Період між 1800 р. та 1860 р. швейцарський піаніст і педагог французького походження Альфред Корто (*Alfred Cortot*) (1877–1962) назвав «великою епохою транскрипцій». І справді, це був «зоряний час» різноманітних транскрипцій, обробок, фантазій, попури, парафраза, причому, декотрі взірці вимагали від інтерпретаторів доволі високої технічної підготовки. Тому не дивно, що особливою популярністю вони користувалися у середовищі виконавців-віртуозів. Поряд з транскрипціями підвищеної складності, паралельно побутували й інші, призначені для домашнього музикування.

У цей період твори Й.С. Баха, в першу чергу, його органні композиції, часто звучали саме у вигляді фортепіанних транскрипцій. Згідно з вимогами часу, у транскрипціях підлягали трансформації не лише фактура, але і гармонізація, голосоведення тощо.

У фортепіанній творчості Ф. Ліста простежується наявність двох груп транскрипцій: інформативної та інтерпретаційної. Його ранні транскрипції органних творів Й.С. Баха були суто інформативними, вони майже не відрізнялись від нотного запису оригіналу, у них відсутні артикуляційні, динамічні та інші виконавські позначення. Згодом угорський мистець відмовився від цієї практики й ввів у транскрипції значну кількість виконавських вказівок.

У композиторському доробку Ф. Ліста містяться фортепіанні транскрипції наступних творів Й.С. Баха:

– «Шести прелюдій і фуг» для органу (6 *Präludium und Fuge (Orgel), BWV 543–548*).

Ф. Ліст транскрибував наступні прелюдії та фуги: 1. а minor, BWV 543; 2. *C major*, BWV 545; 3. *c minor*, BWV 546; 4. *C major*, BWV 547; 5. е minor, BWV 548; 6. *b minor*, BWV 544. «Шість прелюдій і фуг» для фортепіано (6 *Präludium und Fuge, S. 462*) Ф. Ліста були видані в 1842–1850 pp.;

– «Фантазії і фуги соль мінор» для органу (*Great Fantasia and Fugue in g minor, BWV 542 (organ)*). Твір Ф. Ліста «*Fantasia and Fugue in g minor*» (S. 463) для фортепіано побачив світ у 1863 р.;

– вступу та фути мотету «У мене було багато страждань» (*Ich hatte viel Bekümmernis*, BWV 21) та *Andante* з кантати «З глибокої нужди звертаюсь до тебе» (*Aus tiefer Not, schrei ich zu dir*, BWV 38). Твори «Вступ і fuga з мотету «У мене було багато страждань»» (*Einleitung und Fuge aus der Motette «Ich hatte viel Bekümmernis»*) та *Andante* «З глибокої нужди» (*Aus tiefer Not*, S. 660) Ф. Ліст написав у 1860 р.;

– III частини *Adagio* з скрипкової Сонати № 4 *c-moll* Й.С. Баха для органу (*Sonata No. 4 in c minor, für Violin und Harpsichord, III. Adagio, BWV 1017*). Твір Ф. Ліста «*Adagio vom Bach*, S. 661) для органу датується 1861–1863 роками;

– хоральної Прелюдії «Любий Ісусе, ми є тут» (*Liebster Jesu, wir sind hier, BWV 633*).

В 1880 р. угорський композитор задумав здійснити транскрипцію «Чакони ре мінор» (*Chaconne in D minor, BWV 1004*) для фортепіано, однак, не зреалізував свій задум до кінця.

Зв'язок Ф. Ліста з творчістю Й.С. Баха можна простежити і в едиційній сфері. Окрім редагування органних творів німецького композитора (зокрема, «Трьох прелюдій і фуг» (3 *Präludium und Fuge*)), він здійснив редакцію «Хроматичної фантазії і фути» (*Chromatische Fantasie und Fuge, d-moll, BWV 903*), яка в добу романтизму вважалася однією з найпопулярніших бахівських композицій і займала чільне місце у концертних програмах багатьох піаністів. Крім того, вона належала до «золотого фонду» репертуару Ліста-виконавця. Слід зазначити, що угорський мистець інтерпретував цей твір із розривом циклу, виконуючи фантазію без фути. Ця обставина позначилась і в його редакції, адже Ф. Ліст здійснив редакцію лише фантазії, без фути.

Висновки. Загалом, бахівська спадщина була постійно присутньою в колі особистих та професійних інтересів Ф. Ліста. Завдяки екстраполяції його універсальної мистецької діяльності на творчість німецького композитора, вдалось дослідити його вплив на різні царини композиторської спадщини угорського майстра.

Доробок Й.С. Баха дав можливість Ф. Лісту проявити себе у різних царинах – як виконавцеві, педагогу, композитору, транскриптору та редактору. Музика геніального німця стала потужним інспіратором для геніального угорця.

Література

1. Кот А. Особистісні й креативні виміри зрілого періоду життєтворчості Ференца Ліста. *Українська музика: Щоквартальник*. Львів, 2012. 1 (3). С. 150–156.
2. Тонхаїзер-Воеводіна О.В. Спадкоємність традицій Ференца Ліста в угорській фортепіанній школі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. (на прикладі діяльності Дебреценських піаністів): дис. канд. мист.: 17.00.03 Музичне мистецтво / Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка. Львів, 2015. 236 с. URL: <https://lnma.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/diss-vojevodina.pdf> (дата звернення: 15.02.2024)
3. Ференц Ліст і проблеми синтезу мистецтв / упор. Г. Ганзбург; під заг. ред. Т.Б. Веркіної. Харків: РА Каравела, 2002. 336 с.
4. Eckhardt M. Liszt Ferenc a Magyar zene útján. Budapest, 2004.
5. Hamburger K. Nem pusztán zenész. Tanulmányok Liszt Ferencről. Rózsavölgyi és társa, 2019. 356 ol.
6. Hammerslag J. Ha J.S. Bach naplót irt volna... Budapest: Zeneműkiadó vállalat 1958. 183 ol.
7. László Zs., Mátéka B. Liszt Ferenc élete képekben és dokumentumokban. Budapest, 1978.
8. Nádor T. Ha Liszt naplót irt volna... Budapest: Korvina kiadó, 1988. 349 ol.
9. Óvári J. Liszt Ferenc. Budapest, 2003.
10. Pernye A. A publikum. Budapest: Zeneműkiadó, 1970. 390 ol.
11. Ság J. Magyar zeneészeti lexicon: Encyklopediai kézikönyv. Budapest, 1879. 312 ol.
12. Szabolcsi B. Liszt Ferenc estéje. Budapest: Zeneműkiadó, 1956. 122 ol.
13. Tusa E. A Pianist's meditations on Liszt's late Works. Budapest: Akkord, 2000. 51 ol.
14. Walker A. Liszt Ferenc utolsó napjai. Budapest, 2007.
15. Walker A. Liszt – reflexiók. L'Harmattan. 2015. 346 ol.